

17^e Jaargang - nummer 12

12 december 1972

GENEESMIDDELEN EN GENEESWIJZEN VAN DE TOEKOMST

Wanneer wij uitgaan van de toestand, zoals die nu is zouden wij met een steeds toenemende reeks van chirurgische zaken worden geconfronteerd plus een steeds toenemende reeks merendeels zuiver chemische geneesmiddelen. De praktijk van vandaag is echter een praktijk, die is voortgekomen uit een maatschappij, die verkeerd van opzet is. Een leefwijze, die voor de mens niet natuurlijk meer is, domineert en veroorzaakt het merendeel van de kwalen, zoals die zich in uw dagen vertonen. Een geheel verkeerd gebruiken van de aarde en de mogelijk heden daarvan voert tot gevolgen, die de mens steeds weer duidelijker voorhouden, dat hij zo niet kan voortleven. Wanneer hij toch tracht in een onnatuurlijk en door vele middelen voor hem steeds meer giftig wordend milieu verder te leven, wordt hij ziek. Laat mij een voorbeeld geven: Tuinen, zoals nu gebruikelijk, waarin de planten soort bij soort volgens menselijke smaak gerangschikt zijn, vergen veel onderhoud, tijd, moeite en kunstmiddelen. Er zijn de laatste tijd ook mensen, die planten bijeen zoeken te brengen in een natuurlijk milieu, dus in een samenstelling, zoals zij ook in de natuur zouden groeien.

Tot de grote verbazing van velen blijkt dan, dat hier geen goede verzorging nodig is om de planten in leven te houden, dat geen kunstmest en andere middelen nodig zijn om de planten in leven te houden. Er ontstaat één geheel, waarin ook insecten weer te voorschijn komen, waarin opeens planten blijken op te groeien, die men zelf niet: geplant had, kortom, een geheel, dat ecologisch gezond en leefbaar is, zodat planten daarin weer volgens hun aard en vermogen natuurlijk kunnen voortbestaan. Het zal u duidelijk zijn, dat de mens niet zo eenvoudig door een vermengen van oude waarden en samenhangen weer in een voor hem normaal ecologisch verband met de wereld kan worden ge-Dracht. Toch zal een groot deel van hetgeen in uw tijd voornamelijk technisch wordt benaderd, vanuit een ander standpunt bezien en benaderd moeten worden. Daarom begin ik mijn onderwerp met de stelling; De huidige psychiatrie en het huidige psychologische onderzoek zijn in feite de voorlopers van een geheel nieuwe benadering tot de mens, zijn problemen en kwalen.

Ik denk daarbij, aan een benadering, waarbij geestelijke krachten, sensitiviteit e.d. een veel grotere rol zullen spelen, dan zuivere technieken of meer mechanische, chemische of desnoods chirurgische denkwijzen. Wanneer wij nagaan, hoeveel van b.v. de niertransplantaties in deze tijd overbodig zou zijn, wanneer men tijdig de persoon in kwestie van bepaalde geestelijke spanningen ontdaan zou hebben en hem een meer natuurlijk dieet zou hebben laten volgen, plus een meer natuurlijke leefwijze zou bijbrengen, zal u opvallen, wat een verandering van benadering kan betekenen. Indien wij aannemen, dat er op het ogenblik in uw land rond 2000 gevallen zijn, die voor niertransplantatie in aanmerking komen danwel op andere wijze hun nierfuncties vervangen, danwel aangevuld dienen te zien, dan zou bij een door mij genoemde benadering het getal van degenen, die nog kunstmatige hulp van node hebben, zijn teruggebracht tot rond 70. Voor deze 70 zal men inderdaad behoefte hebben aan de technieken, zoals die in deze tijd ontwikkeld zijn. Voor de anderen zijn vergaande ingrepen niet meer noodzakelijk.

Een geneswijze, die zich gaat richten op de mens zelf als geheel, zal dan als automatisch ook terug gaan grijpen naar de geneesmiddelen, die voor de mens natuurlijk zijn. Men zal trachten in de eerste plaats de mens te helpen een milieu te vinden, waarin hij, zoals hij is en met zijn zwakten, toch gezond zal kunnen bestaan. Het klinkt misschien vreemd, wanneer je dit zo stelt. Maar realiseer u eens, hoeveel hartinfarcten, maagkwalen en dergelijke voorkomen juist bij mensen, die zich van een z.g. laag sociaal niveau hadden opgewerkt.

Het blijkt, dat deze mensen onder veel groter spanning staan dan anderen, die op een hoger sociaal niveau beginnen in hun leven. Deze laatste hebben in verhouding veel minder last van de genoemde kwalen als gevolg van hun positie. Een onderzoek in deze, richting bij

ambtenaren , dat niet al te lang geleden plaats vond, heeft een praktisch bewijs in deze richting geleverd:

Dit onderzoek vond plaats in Washington, waar men de werknemers van departementen, in het geheel rond 40.000, heeft nagegaan. Men kwam hier tot de conclusie, dat juist degenen die van eenvoudige afkomst waren en in een ander milieu dan hun zeer grote psychische moeilijkheden hadden geleefd, ondervonden. Zij hadden sterk het gevoel zich niet of slechts met grote moeite tegenover anderen te kunnen handhaven. Zij konden niet ontspannen reageren in een hoger sociaal milieu.

Een moderne geneeswijze, die overigens door velen nog wordt verworpen, wordt toegepast ter bestrijding van ouderdomskwalen, reumatiek en de laatste tijd ook tegen kanker. Men gaat daarbij allereerst uit van het standpunt, dat de patiënt een gezonde leefwijze moet hebben, gezonde beweging dient te hebben. Zijn hygiënische verzorging dient goed te zijn, maar zeker niet overdreven.

Een uitgebalanceerd dieet plus de mogelijkheid voor de patiënt zich geheel te ontspannen, is volgens deze inzichten al 3/4 van de genezing. Het aantal resultaten, behaald door deze klinieken, die overigens door de gevestigde medici argwanend worden gezien of zelfs hartstochtelijk bestreden, is tamelijk hoog, zeker wanneer wij er rekening mee houden, dat hier vaak gevallen terecht zullen komen, die elders als ongeneeslijk werden beschouwd.

Hier hebben wij een eerste benadering: een geneeswijze, waarbij men uitgaat van het scheppen van meer natuurlijke leefcondities en rekening houdt met de psyche van de patiënt, waarbij zowel milieu, voeding als beweging zoveel mogelijk worden aangepast zowel aan zijn materiële mogelijkheden als zijn psychische behoeften. In de praktijk blijkt overigens, dat van deze mogelijkheid ook in toenemende mate elders gebruik wordt gemaakt, ofschoon men de beschreven therapieën gemeenlijk nog afwijzen zal, zij net als niet doelmatig of als te duur. Ook andere zaken, die verworpen worden in deze dagen, blijken in de praktijk wel degelijk een rol te spelen. Bepaalde mensen zijn sterk sensitief. Zij danken hieraan vaak hun reputatie, zoals chirurgen, die, wanneer er vijf of zes aanzetten mogelijk zijn om, een operatie te beginnen, automatisch de benadering kiezen, waarmee men de minste schade aanricht en de operatie het snelste en grondigst zal kunnen afwerken. Wanneer deze mensen beroemd worden, heeft men het vaak vooral over hun techniek, maar het merendeel van hun successen danken zij toch mede aan hun gevoeligheid, hun intuïtie. Een dergelijke intuïtieve benadering treffen wij soms ook aan in huisartsenpraktijken: Er zijn geneesheren, die een patiënt aankijken en even met de patiënt praten - meestal niet over diens kwaal. Dan hebben zij reeds geconstateerd, wat er met de persoon aan de hand is. Eerst daarna beginnen zij over de symptomen en kijken in hoeverre de beschrijving daarvan overeenstemt met hun constatering. Deze mensen slagen er vaak in korte tijd in, in verhouding zeer eenvoudige genezing tot stand te brengen. Zij zijn verder bij hun patiënten bekend als dokters, die altijd voor iedereen tijd hebben, terwijl zij toch een zeer groot aantal gevallen afhandelen. Opvallend is verder, dat dergelijke geneesheren veel minder dan anderen hun patiënten verwijzen naar specialisten.

Het zal u duidelijk zijn, dat ook de intuïtie steeds belangrijker kan worden, zowel voor dit beroep als voor andere beroepen, waarin men met mensen te maken heeft. Dit is ook noodzakelijk: wanneer uw wereld verder gaat op de wijze, die nu bekend is, lijkt het onvermijdelijk, dat er na korte tijd een steeds groeiend tekort aan werkelijk kundige geneesheren zal ontstaan. De neiging voorkeur te geven aan mensen met een grotere gevoeligheid, die sneller en rationeler kunnen werken is, ook nu reeds aanwezig en speelt ook nu reeds bij benoemingen een rol. Dit element, ofschoon niet als zodanig benoemd, heeft een grote rol gespeeld bij de keuze van de medische teams van de NASA, zowel als bij de benoeming van vergelijkbare medische teams in Rusland, terwijl in China dit element kennelijk van grote invloed was bij het samenstellen van de medische eenheid, die de zorg heeft voor de Gezondheid van de topfiguren. Ofschoon dit zeker niet openlijk is toegegeven, is in deze gevallen niet alleen van technische bekwaamheid uitgegaan, maar heeft men wel degelijk middels bepaalde proeven gekozen voor mensen met grote intuïtieve mogelijkheden. Ik meen, dat men in de toekomst een dergelijke keuze veel sterker door zal voeren tot het beschikken over deze mogelijkheid zelfs mede bepalend kan worden voor de mogelijkheid een opleiding te volgen. In de toekomst zullen wij te maken krijgen met een door gevoeligheden bekwaamere genezer, die juist hierdoor ook beter zal kunnen reageren op zowel de psychische als de fysieke toestand van zijn patiënt. bij deze gevoelige mensen zal volgens mij een steeds

toenemende afkeer ontstaan -tegen het gebruik - van de vaak wel zeer complexe geneesmiddelen, die de huidige industrie vervaardigt. Zij zullen in de eerste plaats trachten, de toe te dienen medicatie in hoeveelheid aanmerkelijk te beperken in plaats van een de hoeveelheden en variëteit van de toegediende stoffen steeds verder op te voeren, zoals nu vaak gepropageerd wordt. Daarnaast zullen zij volgens mij in steeds toenemende mate voor medicatie de voorkeur geven aan, natuurlijke producten, wanneer die verkrijgbaar zijn. Velen van hen zullen volgens mij ook grote nadruk gaan leggen op het herstellen van een juiste sporen en vitaminehuishouding bij de mens - dus het aanwezig zijn van voor de mens essentiële voedingsstoffen in zijn dieet. Naar ik meen is ook dit belangrijk, wanneer wij de toekomstige ontwikkelingen willen voorzien. De neiging om de mens van reserveonderdelen, of een reservemotor te voorzien - denk eens aan dr. Barnard - en hem zo weer in goede staat te brengen, zal na betrekkelijk korte tijd verdwijnen. Men zal immers ontdekken, dat blijvende resultaten hierbij in verhouding zo zelden worden behaald, terwijl men in verhouding zo weinig mensen langs deze weg werkelijk kan helpen, dat men dit steeds meer zal gaan beschouwen als een soort prestigespektakel, dat met werkelijke geneeskunde maar heel weinig te maken heeft. Wat op dit gebied gedaan wordt, is vanuit een technisch standpunt bezien, natuurlijk fantastisch. Maar gezien vanuit het standpunt, dat je zoveel mogelijk alle mensen moet zoeken te helpen, is het in feite niet veel waard. Ik wil U er op wijzen dat in het geval van Barnard b.v. meer dan 20 patiënten wachtten op een mogelijkheid een reservehart te krijgen. Maar men moest wachten, tot iemand anders zou verongelukken of sterven, terwijl het hart nog in goede conditie was, voor er een mogelijkheid zou zijn hen te helpen. Wat voor de meeste betekende dat die hulp niet meer mogelijk was, Bovendien dient men zich te realiseren, dat Barnard onder de meest gunstige conditie en daarbij veeleisend kon zijn t.a.v. het materiaal en de patiënt. Indien harttransplantatie een standaardtechniek zou worden, zal men niet meer zo kunnen letten op de kwaliteit van de patiënt, terwijl door de vele aanvragen men ook niet meer zal kunnen zorgen voor een zo goed mogelijke selectie van het ter beschikking komende transplantatiematerieel. Een ander punt dat volgens mij ook in de toekomst wel interessant zal blijven, het gebruiken van kunstmiddelen om b.v. beenbreuken en verbrijzelde botten te vervangen beschadigde stukke van aders te vervangen - door plastic enz. Ik meen, dat zowel de technieken hiervan als ook de reeks van ter beschikking staande middelen zal worden uitgebreid en voorzie zelfs binnen niet al te lange tijd zelfs de uitvinding van een kunstmatige huid, die bij verwondingen en verbrandingen kan worden aangebracht en , vermoedelijk door het verwerken van bepaalde organische elementen in het mengsel, bovendien in zekere mate de zuurstoftoevoer tot de weefsels

Ofschoon ik niet aanneem, dat hierbij een algehele vervanging der werkelijk eigen huid bereikt zal, zal men volgens mij hierdoor toch, zelfs bij zeer ernstige gevallen, het huid-ademoppervlak aanmerkelijk kunnen vergroten. Dergelijke technische ontwikkelingen zullen nog lange tijd verdergaan en therapeutisch van belang blijken te zijn. Andere technieken, zoals die van de anesthesie, - het verdoven - zie ik echter binnen niet al te lange tijd uitsterven.

Men weet nu reeds, dat met hypnose en hypnotische technieken bij vele operaties betere resultaten bereikt kunnen worden, omdat de kracht en het reactievermogen van de patiënt door deze niet wordt aangetast, terwijl bij langdurige verdoving met de nu gebruikelijke middelen dit wel het geval is. Men zal dus de patiënt dan ook met injecties e.d., voortdurend stoffen toedienen, die het hart en de bloedsomloop op gang dienen te houden. Volgens mij is daarom op dit gebied een verschuiving in de richting van hypnose, van behandeling meer psychische middelen volgens mij onvermijdelijk. Ik heb ook het gevoel, dat men een geheel ander deel van de geneeskunde binnen niet te lange tijd op een nieuwe wijze zal gaan benaderen. Ik doel op de tandheelkunde. Er is op het ogenblik, over de gehele wereld, een behoorlijk tekort aan tandartsen, wat niet veroorzaakt wordt door het afnemen van het aantal tandartsen maar door het feit dat er steeds meer rotte gebitten zijn. De mogelijkheid om in plaats van gebitten - prothesen het plomberen van tanden enz. vervangende tanden en kiezen aan te brengen van een kunststof, die zonder bezwaren in de kaak ingeplant kan worden, wordt op het ogenblik reeds ontwikkeld. De mogelijkheid, zij het in een experimenteel stadium, is op het ogenblik aanwezig. Daar de voor de plaatsing benodigde arbeid gelijk blijft, terwijl bij deze vervanging van het eigen gebit voor de patiënt de omstandigheden gunstiger zijn, o.m. door beter verwerken van voedsel, natuurlijker speekselproductie e.d., neem ik aan, dat wij in toenemende mate te maken zullen krijgen met mensen, die zich inde eerste plaats bekwame techici zijn. De tandheelkunde zal in toenemende mate een technische zaak worden,

terwijl de vaststelling en de noodzaak tot behandeling m.i. zal geschieden door de normale geneesheer en dus niet meer door een specialistisch tandheelkundige. Mogelijk achten tandartsen dit slechts nieuws. Aan de andere kant hebben zij voorlopig meer dan genoeg werk te doen, zodat zij, wat hun werkzaamheden betreft, wel tevreden kunnen zijn. De situatie van de verpleging in deze tijd geeft ook te denken. U weet, dat in uw land de verpleging zeer specialistisch is geworden. Voor elke patiënt zijn er twee bedden en een halve verpleegster, zodat er steeds bedden leeg moeten blijven door gebrek aan personeel, terwijl de verpleging zelf door gebrek aan personeel nogal eens wat te wensen overlaat, ondanks het harde werk van het verplegend personeel. Daarnaast blijkt men vele - kostbare - installaties over het gehele land verspreid te hebben, waarbij duplicatie zelfs binnen dezelfde stad eerder regel dan uitzondering is. Dit vergt niet alleen enorme kapitaalsinvestering, maar bovendien, en dit is erger, een grote spreiding der specialisten, die hiermee werken. Dat betekent, dat overal een specialistisch team aanwezig dient te zijn. Wat weer betekent, dat er inderdaad vaak maar een of twee ziekenhuizen zijn, die voor een bepaalde behandeling een werkelijk eersteklas team op kunnen stellen.

Ik geloof, dat men ook dit in de toekomst wel zal veranderen. Volgens mij, zal men steeds meer uitgaan van kleine verzorgingshuizen, waar de patiënten heen kunnen worden gebracht en waar hen een eerste behandeling kan worden gegeven. Waar een meer ingrijpende therapie of chirurgische behandeling noodzakelijk blijkt, zal men de patiënt overbrengen naar een centraal en op deze behandeling gespecialiseerd centrum. Zo ontstaan er enkele grote medische centra, die tevens als kliniek opereren. Deze centra zijn groot, zodat er maar 1 nodig is voor rond 10.000.000 mensen. Daarnaast zien wij de kleine verzorgingsunits, die overal kunnen worden opgesteld of gebracht en - dit is belangrijk grotendeels door leken, door de mensen zelf desnoods, kunnen worden bediend. In de kleine centra zal een deel van de verzorgingstaak de familieleden toevallen. Hetgeen betekent, dat het deskundige personeel meer tijd heeft voor zijn werkelijke taken en in aantal dus ook kleiner kan zijn, zonder dat dit de patiënten schaadt. Men dient zich overigens ook volgens mij te realiseren, dat een soort klinieksysteem de toekomst de huisarts al gaan vervangen. U krijgt te maken met kleine centra, waarin meerdere geneesheren als team, dus met verschillende specialismen - te samen zitting houden en ook tesamen, waar noodzakelijk, hun patiënten bezoeken. Ook deze ontwikkeling maakt het mogelijk tot ene juistere taakverdeling te en met minder mensen een betere verzorging voor allen te garanderen. De mogelijkheid z.g. 2-way t.v. op te stellen, waarbij dus beide zijden zowel zenden als ontvangen plus het feit dat de mogelijkheid hiertoe in vele landen binnen afzienbare tijd in steden en gebouwen zal worden gebracht, doet veronderstellen, dat men in zeer veel gevallen, vooral bij lichtere patiënten, een verzorging thuis zal aanbevelen, waarbij observatie van de patiënt middels deze t.v. kan gebeuren, terwijl het ook mogelijk is hierdoor instructies te geven. Ik meen, dat ook in dit opzicht een verandering van opzet zal plaatsvinden. Wanneer u spreekt over de geneesmiddelen van de toekomst, zal volgens mij een van de belangrijkste daaronder zuivere lucht zijn. Ik denk dat wij in de toekomst heel vaak een systeem zullen zien, waarbij zuivere, zuurstofhoudende lucht met enige ozon de patiënt wordt toegevoerd.

Dit verstekt immers zijn eigen levenskracht en levensmogelijkheden, zodat hij als vanzelf gemakkelijker zal genezen. Een ander middel, dat men op het ogenblik nog niet op de juiste waarde schijnt te schatten, is natuurlijk water van hoge zuiverheidsgraad dus niet door chemicaliën e.d. verontreinigd. In dit verband is het misschien aardig te vermelden, dat binnen 20 jaren waarschijnlijk het zoute water, dat o.m. onder de Sahara gewonnen kan worden, gebruikt zal worden voor baden. Wel zal men hieraan nog enkele stoffen toevoegen. Het gaat daarbij vermoedelijk om half-eiwitten en mogelijk ook een essence gewonnen uit algen. Zo ontstaat een bad, waarbij zowel zuivering van het lichaam als een opname van bepaalde stoffen - waaronder o.m. jodium in juiste verhoudingen door de patiënt via de huid kunnen worden bereikt. Deze geneeskrachtige baden zullen vaak als therapie gebruikt worden. Daarnaast zal een eenvoudiger vorm van dergelijke baden in de mode komen, voornamelijk onder stedelingen, die zo een betere huid en een betere pigmentering bereiken. Overigens zal de stadsbevolking over enkele honderden jaren wel een veel kleiner deel van de totale bevolking uitmaken dan nu. Het gebruik van chemische stoffen voor genezingsdoeleinden valt meer en meer terug. Daarentegen zullen wij, waarschijnlijk reeds binnen rond 10 jaren, ontdekken, dat plantaardige geneesmiddelen veel meer opgang gaan maken.

Hierbij denk ik niet in de eerste plaats aan de vele tianne de kruidenthees, die wel degelijk nuttig kunnen zijn en naast de officiële geneeskunde meer en meer opgang maken. Mijn gedachten gaan in de eerste plaats uit naar plantaardige stoffen en sappen, die op betrekkelijk eenvoudige wijze gewonnen zullen worden in o.m. de regenwouden van de Amazone en bepaalde delen van Afrika. Deze geneesmiddelen, nu vaak gebruikt door inboorlingen, blijken aanmerkelijk beter te zijn dan de chemische equivalenten daarvan, worden gemakkelijker door het lichaam opgenomen. Zij hebben bovendien het voordeel, dat zij in veel geringere doses aan het lichaam kunnen worden toegediend en toch volledig effect hebben. Voor het lichaam maakt het een groot verschil uit, of het per dag zeg eens enkele druppels van een plantaardige stof in moet nemen, danwel zeg enkele malen 5 of 6 tabletten van het een of andere chemische preparaat, waarbij bovendien een groot deel van deze tabletten bestaat uit vulstoffen, die lang niet allen voor een ieder even onschadelijk zijn.

Indien u mij vraagt, of er veel gebruik zal worden gemaakt van geneesmiddelen van dierlijke origine, zo moet ik u antwoorden, dat dit mij althans voorlopig zeer waarschijnlijk lijkt. Zo zullen preparaten van dierlijke stoffen een grote rol gaan spelen in een therapie tegen veroudering, welke elementen van de Frisch-cellentherapie en de kliertherapie van Woronoff samenbrengt. De resultaten daarvan zullen aanmerkelijk zijn en zullen degenen die tijdig met de behandeling begint en deze volhoudt, demogelijkheid geven actief en volledig werkzaam te zijn tot rond het 120^e jaar. Overigens behoeft u voorlopig niet bang te zijn voor veranderingen in de a.o.w., want men is nog niet zover. Belangrijk voor de toekomst is dus wel, dat men in staat zal zijn de levenskracht van de patiënten te versterken, terwijl men ook in staat zal zijn bepaalde processen van het lichaam te stimuleren. Het tot stilstand komen van de celvernieuwing en de opeenhoping van afvalstoffen, die veroudering ten gevolge hebben, zal men deels ongedaan weten te maken en dit met merendeels natuurlijke middelen, ofschoon - ik zei dit reeds - hierbij ook dierlijke producten lange tijd een rol zullen blijven spelen.

Verder verwacht ik, dat de psychiatrie voorlopig nog wel een grote rol zal blijven spelen. Toch geloof ik dat de psychiater als een soort veredelde biechtvader met freudiaanse cultuur zal blijven, maar langzaam maar zeker plaats zal gaan maken voor een meer algemeen werkende therapeut, die echter wel in staat is de psychische achtergronden te begrijpen.

Naar ik meen, realiseert men zich reeds nu dat veel van hetgeen een psychiater na vele jaren van moeizaam werken uit het onderbewustzijn tevoorschijn tovert, door bepaalde middelen bijna onmiddellijk aan de oppervlakte gebracht kan worden, o.m. door op LSD-gelijkende preparaten, plus een suggestieve begeleiding van de effecten daarvan. Ik vermoed, dat men in de toekomst verder veel gebruik zal gaan maken van een gasvormig hypnoticum, dat reeds nu, maar dat in de oorlogsindustrie, wordt vervaardigd en opgeslagen. Men zal de patiënt een tijdlang in een aangename ruimte laten vertoeven, waarin dit gas aanwezig is. De mogelijkheid is dan aanwezig de patiënt juist t.a.v. die punten, die bij de behandeling met LSD-achtige stoffen moeilijkheden veroorzaakten een total recall te bevelen, waardoor de meeste kwalen, die in het onderbewustzijn zetelen, snel naar buiten kunnen worden gebracht en een snelle genezingsmogelijkheid bestaat. Ik voorzie, dat men voor dergelijke behandelingen eveneens bepaalde grote centra zal stichten en, de mens kennende, neem ik zelfs aan dat een bezoek aan dergelijke oorden even populair zal worden als eens het bezoek aan een Kurort. Het zal volgens mij een tijdlang mode worden dergelijke kuren te volgen, ook - wanneer dit in feite overbodig is. Dit zal de uitbouw van voldoende faciliteiten op dit terrein ongetwijfeld in de hand werken, want ook in de geneeswijzen van de toekomst zullen bepaalde modes een rol van belang blijven spelen. Opvallend is volgens mij daarnaast een steeds sterker op de voorgrond komen van iets, wat op het ogenblik nog wordt gezien als paranormale.

Men is nu reeds zover, dat men in bepaalde medische kringen de paranormale genezer beschouwt als een valide assistent op psychologische grondslag, ook wanneer men verder vaak uitgaat van het standpunt, dat zijn successen merendeels te danken zijn aan suggestieve werking, terwijl het geheel van zijn werken gezien moet worden in het psychologische vlak. Maar men zal ontdekken, dat zeer veel kwalen beter op geestelijke krachten reageren dan op andere geneeswijzen, terwijl zeer veel patiënten gemakkelijker dan een geestelijke genezing aanvaarden, een technische medische behandeling.

Ik ben van mening, dat er over ongeveer 50 á 60 jaren een toenemend aantal paranormale genezers zal zijn - al zullen die dan wel anders genoemd worden - en dat deze genezers dan

ook officieel gediplomeerd zullen moeten zijn. Wat betekent dat hun resultaten getoetst worden en hun werkwijze wordt gecontroleerd. Zij krijgen dan een brevet van vaardigheid eventueel beperkt tot bepaalde kwalen. Zij zullen het merendeel van het huisbezoek en ook het merendeel van de particuliere praktijk over gaan nemen. Dat laatste vindt u misschien vreemd. Maar vergeet niet, dat de particuliere praktijk, waar een algemene en goede gezondheidszorg bestaat, in feite een luxe is, die hoofdzakelijk geëist zal worden door mensen, die bijzonder veel aandacht voor zich op willen eisen, of om enigerlei wijze niet tevreden zijn met de normale benadering van de dan ongetwijfeld in staatsdienst werkende geneesheren. Iemand, die als geneeskundige geheel getraind is en dus ook aan eiser, van sensitiviteit beantwoordt, zal zodanig een grote mogelijkheden hebben en een zo speciale bevrediging vinden in het teamwork, dat hij geen behoefte meer heeft een particuliere luxepraktijk op te zetten, vooral omdat hij het gevoel heeft dit niet te kunnen doen zonder de medewerking van zijn collegae, die echter, zoals hijzelf, in steeds mindere mate geneigd zullen zijn geld verdienen voorrang te geven boven een verantwoordelijk werken aan de gezondheid van allen.

De paranormale genezer echter, die zich dan pas begint los te maken uit een geheel statusloos, ja, soms zelfs achtervolgd bestaan in de maatschappij, zal eerder bereid zijn om geld evenveel of zelfs meer te laten tellen dan resultaten. Onder degenen, die er een luxe praktijk op nahouden, zullen wij overigens heel wat aantreffen, die wel degelijk werkelijke capaciteiten hebben, ofschoon hun prestaties waarschijnlijk niet zullen, beantwoorden aan hetgeen volgens hun vermogens in -feite van hen geëist zou mogen worden. Het zijn juist dergelijke mensen, die zich aangetrokken zullen voelen tot de mogelijkheid in luxe en aanzien te leven dank zij een particuliere praktijk. Hun cliënten zullen natuurlijk hoofdzakelijk bestaan uit dames, die lijden aan verveling en migraine of mensen, die hoognodig een vakantie voorgeschreven willen hebben. Deze cliëntèle, nu vaak het voornaamste inkomen van modedokters, zullen genoemde genezers volgens mij opvangen, zodat zij daarmee aan een bestaande behoefte tegemoet komen en in ieder geval de ernstige genezers ontlasten.

Interessant lijkt mij voor u ook liet feit, dat de medische controle, zoals die nu in bepaalde bedrijven bestaat en ook door ziekteverzekeringen gehanteerd wordt, practisch zal verdwijnen. Omdat het gehele geneeskundige korps alle patiënten onmiddellijk, incl. ziekte, therapie e.d. centraal doet registreren, zodat een ieder overal onmiddellijk over de gegevens voor een patiënt kan beschikken - is het niet meer noodzakelijk eerst nog eens na te gaan, of iemand wel werkelijk ziek is. Dit lijkt mij een groot voordeel voor de patiënt, die daardoor dus minder kans loopt lastig te worden gevallen. Maar het zal ook een grote ontlasting betekenen ook voor de gemeenschap, die nu een groot aantal vaak zelfs kapabele geneesheren afvaardigt om alleen te kijken, of de mensen wel echt ziek zijn. Wat verspilling van kostbare opleiding en een dwaasheid is. Want in mijn beleving is en geneesheer er niet om na te gaan of iemand wel werkelijk ziek is, maar om hem te genezen. Een verder voordeel is volgens mij bij deze centrale registratie, dan op elk vlak, dus ook op het sociale, onmiddellijk en in overeenkomst met de werkelijke behoeften van de patiënt gereageerd zal kunnen worden zonder dat een langdurig vooronderzoek en het invullen van vele formulieren de hulp steeds weer te laat doet komen. Volgens mij zal dit alles lopen via een geheel daarvoor bestemd computercentrum. Interessant lijkt het j ook het feit, dat het merendeel van de constatering, die een arts nu persoonlijk moet doen, middels apparaten zullen plaatsvinden.

Naar ik meen zullen er apparaturen ontwikkeld worden sommigen bestaan reeds, zij het in onvolmaakte vorm, die b.v. in staat zijn over het gehele lichaam de temperaturen te meten, bloedstuwung en druk in verschillende delen van het lichaam te meten, middels straling de werking van organen te toetsen. Het lijkt mij denkbaar, dat bij een dergelijke apparatuur een soort encefalograaf aanwezig is, die in korte tijd de hersenreacties en werkingen - plus mogelijke beschadigingen van het zenuwstelsel vastlegt. Wanneer de patiënt binnenkomt, beschikt de arts dus onmiddellijk over een encefalogram, een cardiogram en dergelijke gegevens. Voor de behandeling ook maar begint, beschikt de arts dus :reeds over een optimaal pakket van gegevens, die hem bovendien de mogelijkheid geven in bijzondere gevallen zijn collegae in het team te raadplegen of voorbereidselen te treffen voor een behandeling. De geneesheer beschikt dus over meer gegevens, kan juister diagnose stellen en beschikt over meer tijd, zodat hij zich ook bezig kan houden met de psychische achtergronden van elk geval. Dit lijkt. mij een voordeel voor beide partijen.

Gezien de wijze, waarop men in uw wereld vreemde stoffen in de atmosfeer, het water enz. in omloop heeft gebracht, moet men in de nabije toekomst volgens mij verder rekenen met een

toenemen van de reeks allergische verschijnselen. U realiseert u waarschijnlijk niet, in hoeverre dergelijke allergieën verantwoordelijk zijn voor vele ziekteverschijnselen in uw tijd. U denkt daarbij voornamelijk aan uitslag, een soort bronchitis e.d.. Slechts weinigen realiseren zich, dat ook bepaalde vormen van reuma, hevige hoofdpijnen en zenuwkwalen hier oorzaak kunnen vinden in een allergie.

Het onderzoek, dat tot op heden op dit terrein is gedaan is zeker belangwekkend. Maar men is nog niet zover gekomen, dat men de allergie zonder meer en zonder uitvoerige proeven kan bepalen. Toch worden in uw wereld steeds meer kunststoffen gebruikt en komen er steeds meer chemicaliën in de atmosfeer terecht, die bij mensen allergieën kunnen verwekken. Reeds nu heeft men echter veronderstelt, dat bepaalde psychisch ziektebeelden, vormen van geestelijke afwijking, tijdelijke onbeheerstheid en wereldvervreemding kunnen ontstaan door het inademen van stoffen, waardoor een verstoring van evenwicht der interne afscheidingen wordt veroorzaakt. Men zou hier van allergieën met gedragsbeïnvloeding kunnen spreken. Wanneer men dit eenmaal met zekerheid, heeft vastgesteld zal men een methode moeten zoeken om dergelijke snel en doelmatig te kunnen constateren. Daarnaast zal men beseffen een milieu te moeten scheppen, hoe beperkt ook, waarin de kans op deze vorm, van prikkeling afwezig is en dus genezing en onderzoek mogelijk worden. Men zal centra opzetten, met een geheel beschermd en geleid klimaat enz. om dit te bereiken. Ik denk hierbij aan een enkel centrum per rond 70.000.000 personen, een soort stad, die alleen een gezuiverde atmosfeer heeft - en dus overdekt is - , terwijl ook verder alle condities worden geschapen om allergische verschijnselen te voorkomen. In deze centra zal men de patiënten genezen en reeksen van posthypnotische impressies en suggesties meegeven, waardoor zij zelf hun gevoeligheid beter kunnen beheersen en in staat zijn een onvermijdelijk optreden daarvan te voren te herkennen, zodat dan veelal met eenvoudige maatregelen verder euvel voorkomen zal kunnen worden.

Het gebruik van sera, overal nogal in zwang op het ogenblik, zie ik in de toekomst praktisch vervallen. Wanneer men rekening houdt met de schade, die verschillende inentingingen bij de mens te weeg kunnen brengen, moet ik ook toegeven, dat het voor een ieder beter is, wanneer er niet te veel geënt wordt. Men kan in de plaats daarvan beter actieve geneesmiddelen stellen, terwijl bovendien een lichaam , dat gezond is en een redelijk niveau van voeding en beweging kent, uit zich een voldoende verweerkracht kent en ook juist zonder, inentingingen beter en sneller de nodige antistoffen in zich kan produceren. De toekomstige geneeskunde zal zeker zich steeds meer gaan richten op het scheppen van een natuurlijke weerstand in het menselijke lichaam, in plaats van - zoals nu gebeurt- steeds weer te trachten op kunstmatige wijze een weerstandsverhoging tot stand te brengen. Ik denk in dit verband b.v. aan het toevoegen van fluor aan leidingwater om de mensen zo een gezonder gebit te geven. Waarbij dient te worden opgemerkt, dat fluor bij langdurig gebruik van zelf minieme hoeveelheden wel een gezond gebit bevordert, maar daarnaast neveneffecten heeft, als b.v. op het beenderstelsel van kinderen. Maar het zal nog wel enige jaren duren voor de deskundigen dit ook weten.

De vraag is nu maar, of het beter is fluor toe te voegen aan drinkwater, dat op zich al minder gezond is, omdat er al chloor aan is toegevoegd om het te ontsmetten. Waarbij dient te worden opgemerkt, dat ook chloor niet bepaald goed is voor het menselijke lichaam, zelfs in dergelijke geringe doses. Men zal m.i. gaan zeggen, dat deze wijze van handelen berust op een geheel - verkeerde benadering en stellen: wij moeten de mens eerder helpen zich zodanig te voeden, dat zijn gebit niet abnormaal kan worden aangetast en hem gewoon en gezond water geven, waarin wel natuurlijke sporen en zouten aanwezig zijn, maar a.u.b. geen toegevoegde chemische stoffen. Wanneer wij spreken over de geneesmiddelen en geneeswijzen van de toekomst kunnen wij natuurlijk, zoals gemeenlijk in dergelijke gevallen, doorbouwen op hetgeen nu al bestaat. Maar wanneer er geen verandering in de menselijke gedragsnormen ontstaat is er eenvoudig voor de mensheid geen toekomstige geneeswijze, omdat er voor de mensheid eenvoudigweg geen toekomst meer is. Wij kunnen echter wel aannemen dat de mens zal trachten de huidige misstanden en verkeerde gedragingen te veranderen. Dat betekent echter zeker niet alleen maar een herstellen van het milieu. Het betekent ook een opnieuw aanpassen van de mens aan het milieu. De mens moet weer leren leven in een natuurlijk milieu, waarin alle voor hem belangrijke belevingen en ontwikkelingen natuurlijk plaats vinden. Hij moet weer leren deel te zijn van een geheel, een levend deel van in levende aarde zijn en niet zoals nu een wezen zijn, dat niets van de natuur weet en in

betonnen woestijnen wordt geparkeerd als werkkraft. Juist daarom heb ik in dit korte en uit de aard der zaak vluchtig beziene onderwerpje getracht u een schets te geven van een geneeswijze, van een methode van genezen, die nogal afwijkt van hetgeen nu gebruikelijk is. Daarbij moest ik in dit gezelschap en in de mij ter beschikking staande tijd wel oppervlakkig blijven, maar onthoudt U één ding wel: Veel van hetgeen nu ongeneeslijk schijnt, blijkt in niet al te lange tijd wel te genezen. Indien ik daarbij een ziekte mag noemen, die het langste als gevaarlijk en ongeneeslijk heeft gegolden, de lepra, zo blijkt, dat deze alleen reeds door het toedienen van voldoende vitaminen tot stilstand gebracht kan worden en in vele gevallen ook zonder verdere middelen men kan komen tot een mate van genezing. Dit dus alleen met voldoende vitaminen. Zou het dan niet redelijk zijn om aan te nemen, dat door juiste voeding - waarbij dus vitaminen, sporen enz. eveneens behoren - eveneens de mogelijkheid zou bestaan de genezing van kanker te bevorderen, weerstand op te bouwen, waardoor b.v. de vatbaarheid voor t.b. minder wordt en een interne huishouding in het lichaam tot stand te brengen, waarbij de vatbaarheid minder wordt en zelfs ziekten als cholera minder kansen krijgt. Ik ben er van overtuigd, dat men het lichaam van de mens weer zover op kan bouwen, dat zelfs besmettingen als die met amoeben parasitair optredende in b.v. het darmkanaal - veel gemakkelijker kunnen weerstaan en de gevolgen daarvan gemakkelijk en afdiende kunnen worden opgeheven. Ik zou vele afzonderlijke kwalen en de daarbij nu in gebruik zijnde therapieën kunnen geven en toch uiteindelijk weer komen op een totaalbeeld, dat strookt met de conclusie, die ik u hier reeds heb gegeven. Zodat ik hiermede volsta. Indien U meent, dat dit onderwerp een verdere uitbreiding van behandeling behoeft op bepaalde punten belicht wilt zien kun u dit nu kenbaar maken.

❖ *Wat is de toekomst van de homeopathie?*

Hopelijk beledig ik niemand, wanneer ik verklaar dat deze volgens mij op het ogenblik te zeer een kruising is van wetenschap, bijgeloof en liefhebberij. D.w.z. dat de homeopathie zich pleegt te baseren in deze tijd zich der mate gelovig, op haar grondstellingen. dat zij aan de fouten en gebreken daarvan voorbij pleegt te gaan. Indien U zich realiseert dat, ik reeds vertelde t.a.v. van het geven van een minimum aan geneesmiddelen in de toekomst, zo zult u begrijpen, dat veel van de beginselen, die nu in de homeopathie een rol spelen, in de toekomst veel uitgebreider en als algemeen aanvaard zullen zijn. Ik geloof echter niet, dat men dit dan nog homeopathie zal noemen. Ik meen overigens, dat de naam voor u minder belangrijk is dan het feit, dat de stellingen, die werkelijk waar en belangrijk zijn voor de geneeskunde, eens algemeen zullen worden toegepast in alle gevallen, waarvoor zij gunstig werken en wel als deel van de algemene geneeskunde, niet als een soort afzonderlijke tak, die door de officiële geneeskunde hoogstens wat schouderophalend wordt gezien.

❖ *Wat denkt u van de kristallisaties te Dornach volgens het principe van Steiner?*

De ervaringen, die men daar tot nu toe heeft gehad, maken reeds duidelijk, dat deze therapie niet voor grote uitbreiding en algemene toepassing geschikt is. Zij past zeker ook niet in het door mij beschreven beeld van toekomstige therapie en geneeswijze. Hoe de onderzoeksmethode om bepaalde kwalen te constateren zich in de naaste toekomst zullen ontwikkelen, kan ik niet met algehele zekerheid zeggen. Ik kan slechts stellen, dat diagnostische apparatuur van verschillende aard in toenemende mate de diagnostische taak van de arts zal overnemen of vereenvoudigen. Daarmede zou een deel van de waarde van die bloedkristallisatie zijn belang verliezen. Ik geef echter graag toe, dat wij aan de andere kant in toenemende mate zullen constateren, dat zaken, die op het ogenblik verwaarloosd worden als mogelijkheid e.d., waaronder het beschouwen van afwijkingen in de iris om hierdoor tot een diagnose te komen, in een vorm van mechanische constatering wel degelijk mede betrokken zullen worden: je onderzoekt toch zonder moeite alles, waarom dan ook geen rekening gehouden met indices uit delen van het lichaam als de iris. Vergeet niet, dat hierdoor bovendien ook een veel grotere snelheid van onderzoek mogelijk wordt. Wanneer er sprake is van urineonderzoek - voorlopig wel een standaardprocedure naar ik meen - zal het onderzoek daarvan zo snel zijn, dat, wanneer je na de plas de zaak weer hebt bedekt, ondertussen de uitslag reeds bijna bekend zal zijn. Realiseer u, dat men in de toekomst steeds zal zoeken naar die benadering en die therapie, die medicatie, die een minimum aan moeilijkheden met zich brengt en een minimum aan schadelijke mogelijkheden omvat. Bij Steiner horen wij echter wel bepaalde principes t.a.v. het gebruik van natuurlijke geneesmiddelen. Juist dezen zullen wij ook in de toekomst als een belangrijk deel van de officiële medische wetenschap kunnen aantreffen, dit naast het gebruik van geestelijke krachten en waarden. Overigens: wij krijgen een periode, waarin ook de astrologische berekening van kwalen en vatbaarheden in de

officiële wetenschap een rol zal spelen. Dit zal dan ook middels een computer gaan. Lang zal dit niet duren, omdat men al snel ervaart, dat de zo verkregen gegevens toch dermate algemeen zijn, dat de onmiddellijke constatering middels apparaten zoals men die dan heeft, aanmerkelijk sneller, juist en eenvoudiger is.

❖ *Maakt men nog apparaten om prana mechanisch toe te voeren?*

Wanneer u een apparaat hebt voor kunstmatige ademhaling, beschikt u ook over een apparaat, waarvan u terecht kunt beweren, dat het ook prana toedient. Indien u zich afvraagt of je hiervoor een aparte machine kunt maken is het antwoord ontkennend. Wel bestaat er een mogelijkheid een zekere lading in de lucht te veroorzaken en een nauwkeurig gedoseerde hoeveelheid ozon aan de atmosfeer toe te voegen, wat de opnamemogelijkheid van de mens inderdaad verhoogt. In de centra, die ik besprak, zal men hiermede wel degelijk rekening houden en er gebruik van maken. Maar dan nog is hier geen sprake van een apparatuur voor toediening van prana, maar ten hoogste van een kunstmatige verrijking van de omgeving met delen van de kracht, die in zijn geheel wel als prana wordt omschreven.

❖ *Gaat dat dan met geluidsbanden?*

Zover mij bekend niet. Geluidsbanden lijken mij in de toekomst heel wat minder belangrijk te zijn dan in uw dagen. Zover ik het kan nagaan zal men bij dit proces voornamelijk werken met bepaalde eenvoudige stralingsprincipes, die een veel groter frequentiebereik hebben dan een geluidsband ooit kan bevatten, die nauwkeurig regelbaar zijn en bovendien electrisch magnetisch en nog op andere wijzen gestuurd kunnen worden, zodat de betrouwbaarheid hiervan veel groter is.

❖ *Zullen in de toekomst, naarmate het menselijk bewustzijn groeit, ook minder ziektegevallen voorkomen?*

Dit is niet geheel juist, zoals u dit stelt. Wanneer het bewustzijn van de mens groter wordt zal hij meestal ook in sterkere mate in conflict komen met zijn leefwijze, zijn milieu en de eisen daarvan. Wat in feite een - zij het tijdelijke toename - van belasting betekent U moet dus niet denken, dat een vergroting van bewustzijn zonder meer en onmiddellijk ook een vergroting van gezondheid betekent. Gezondheid is een kwestie, waarbij vooral innerlijke harmonie een rol speelt. Harmonie is iets, wat je op een bereikt punt kunt vinden, maar dat tijdens verdere ontwikkelingen altijd weer enigszins verstoord zal worden.

❖ *In Amerika heeft men een apparaat ontwikkeld, waarmee een diagnose kan worden gesteld middels stralingen en de trillingen van organen. Is dit reeds feilloos?*

In de huidige vorm is die methode zeker nog niet feilloos omdat: de waarneming te zeer te gebonden is aan, interpretatie volgens vaste patronen. De signalen, niet feilloos kunnen niet worden verwerkt en niet altijd volledig kunnen worden gescheiden. wat u bekend zal zijn. Omdat u onvoldoende ervaring heeft in het werken met deze apparatuur. Wel kunnen wij aannemen dat hieruit op de duur verdere en betere diagnostische apparatuur ontwikkeld zal worden. Ik zou de nu bestaande apparatuur dus eerder als een tussenfase willen beschouwen. Overigens worden verschillende soortgelijke apparaten, soms werkende volgens andere principes, op verschillende punten in de wereldontwikkeld in deze tijd.

❖ *Is KH3 een toekomstig middel ter bestrijding van veroudering?*

Tegenvraag: Meent u dat een regelmatige dosis alcohol een werkelijke oplossing betekent voor een steeds slechter wordend humeur? Toch voelt men zich er tijdelijk beter door. Op soortgelijke wijze is KH3 een stimulus voor het organisme, maar in feite een onnatuurlijke, zodat hierdoor de problemen van de ouderdom niet blijvend kunnen worden opgeheven.

❖ *Het is moeilijk een vervanging te krijgen voor fluor. Wat zijn de nadelen dan?*

a. Wij hebben te maken met een kunstmatig - chemisch - product, dat door het lichaam niet zo gemakkelijk weer kan worden uitgescheiden, wanneer er een teveel ontstaat. b. De toediening houdt geen rekening met grote verschillen in dosering door grote verschillen in watergebruik. c. Men houdt er geen rekening mee dat, wanneer Fluor in natuurlijke omstandigheden voorkomt, de omringende flora - waarop de fluor inderdaad ook inwerkt, en die voor de voeding mede zal dienen - stoffen bevat, waardoor afscheiding van overdoses mogelijk wordt. Het is juist het ontbreken van een balans, waardoor dergelijke zaken gevaarlijk voor de mens kunnen zijn. Een natuurlijke balans is voor de mens, die in een stadssamenleving woont, eenvoudig niet te vinden, zodat zijn afhankelijkheid van kunstmatige middelen en daarmee zijn gebrek aan eigen weerstand slechts toeneemt.

- ❖ *Ik heb gehoord, dat er nog medicijnmannen zijn, die geheel eigen natuurlijke, maar effectieve therapieën hebben ontwikkeld, o.m. tegen beenbreuken, -waarbij het bot zelfs tijdelijk zacht zou worden gemaakt en zo gerepareerd. Zal de wetenschap hier nog iets van leren?*

Dat van die botten is mij niet bekend, Maar nu u het zegt, krijg ik opeens een angstig vermoeden: gebruikt men dit middel soms ook op schedels? Het zou een verklaring kunnen zijn voor het grote aantal halfzachte mensen, die zich in de politiek willen begeven. Vergeef mij. Het is niet netjes om zo een grap te maken, maar ik kon de verleiding niet weerstaan. Ik zou echter wel willen zeggen: Er bestaan zeker nog vele oerwoudtherapieën en volksmiddeltjes, waarvan men de werkelijke werking nog niet heeft gevonden, maar eens wel vinden zal. In andere gevallen heeft men dergelijke primitieve middelen wel onderzocht en er de werkzame bestanddelen gehaald in de mening, dat hiermede een gelijksoortige therapie op moderne basis mogelijk zal zijn. Daarbij vergeet men, dat bepaalde niet zelfwerkzame bestanddelen voor een juist werken van wel actieve bestanddelen noodzakelijk en zelfs onmisbaar kunnen zijn. Dit met het, gevolg, dat de resultaten, dat men met het synthetische product vaak resultaten behaald heeft, die sterk afweken van hetgeen men hoopte te bereiken. Men zal in moeten zien, dat de chemische wetenschap niet in staat is het geheel van de medische wetenschap en kruidkunde praktisch bruikbaar te ontleden en wel om de doodeenvoudige reden, dat zij nog niet voldoende in staat is na te gaan, welke stoffen en mengingen van stoffen aanwezig dienen te zijn om een juist werken van het middel mogelijk te maken en op welke wijze bepaalde eveneens niet werkzame of schijnbaar onbelangrijke stoffen in een geneesmiddel in feite bedoeld zijn om de werkzame stoffen b.v. in hun werkingsduur te richten en te beperken.

Uiteraard zijn dit maar enkele van de punten, waarmede men zich intenser bezig zou moeten gaan houden, maar ik meen dat dit in de toekomst inderdaad zal gebeuren en geloof dan ook, dat veel van hetgeen nu nog als primitieve geneeskunde wordt beschouwd, later inderdaad geïntegreerd wordt in de medische wetenschap, evenals trouwens de paranormale genezer.

Maar denkt U niet, dat het langzaam aan tijd wordt om te pauzeren? Ik hoop, dat het voor U interessant is geweest en kan U verder alleen nog dit zeggen: Geestelijke krachten bij genezingen zullen altijd een rol spelen en zullen, naarmate de mens weer harmonischer gaat leven, weer een grotere rol gaan spelen. In een zeer verre toekomst is een situatie denkbaar, waarin alleen de geestelijke krachten voor genezing worden gebruikt en geen andere middelen meer. Ik nam echter aan, dat u bij het gestelde onderwerp vooral het oog had op zeg de komende 500 jaren en heb daarop dan ook mijn betoog gebaseerd.

Ik dank U voor uw aandacht. Goeden avond.